

Bocsi Veronika: A hallgatói szabadidő a szervezetszociológia szemszögéből

A felsőoktatás, mint kutatási terep számos vizsgálati témát kínál a szakemberek számára. Az egyetemisták szabadidős szokásainak a feltérképezése ugyanakkor nem tartozik a legkutatottabb területek közé – mi mégis több érvet is fel tudunk sorakoztatni annak a ténynek az alátámasztására, hogy miért kellene nagyobb figyelmet szentelni a témának. Jelen tanulmány célja is abban keresendő, hogy meglássuk ebben a látszólag perifériális kutatási témában a tágabb összefüggéseket, amelyek az életmód-, a felsőoktatás-kutatás és az ifjúságszociológia világába vezetnek el bennünket. Gondolatmenetünk egyik kiinduló pontját az egyetem szervezeti egységként való értelmezése adja, amely reményeink szerint új perspektívával gazdagítja a szabadidő-kutatások fő csapásirányát. Írásunkban először áttekintjük a releváns eleméleteket és trendeket, majd a hallgatói szabadidő bizonyos jellegzetességeit járjuk körül. Következő lépésben mindezt a szervezetszociológia szemszögéből vizsgáljuk meg, elemzésünk empirikus része pedig a Prof. Szabó Ildikó vezette „Campus-lét kutatás”¹ keretein belül megvalósult fókuszcsoportos interjúk feldolgozásának első eredményeit tartalmazza.²

A hallgatói szabadidő elméleti kereteinek felvázolása

A hallgatói szabadidőhöz való közelítés többféle logika mentén is megvalósítható. Egyrészt megragadható a modernizációval párhuzamosan egy olyan tendencia, amely a társadalmakban a szabadidő fontosságát emelte meg. Ez ugyanakkor egy, a közösségi-individuális tengelyen való elmozdulással is együtt járt, ugyanis a mai értelemben vett szabadidő leginkább egyéni szabadidő (Falussy 1993), amelyet, bár az otthonról és a saját társadalmi csoportból hozott minták jelentősen befolyásolnak, mégiscsak egyéni döntések eredményeként jön létre és egyéni játékterekben valósul meg. A szabadidő térnyerésével párhuzamosan zajlik az a tendencia, amely a munka fontosságának relatíve csökkenését okozza – ennek a folyamatnak az összetevői azonban rendkívül összetettek, és az okok egyaránt keresendők mind a „munka elfogyásában”, mind pedig az értékrendszerek átalakulásában. Az időmérleg-vizsgálatok eredményei azonban teljesen egyértelműek, és jól láthatóan vezetnek a szabadidő-társadalmak irányába – bár ez nem jelenti azt, hogy a tendencia megfordíthatatlan folyamat lenne.³ A jelenség németországi leírására született meg pl. a „Freizeitpark Deutschland” kifejezés, amely szemléletesen ragadja meg a társadalom súlypontjainak eltolódását. A szabadidő fontossága a társadalom szerkezetére irányuló kutatásokban is megjelenik – a kategória a megszokott kemény változókon túl a rétegződés- és struktúrakutatás egyik alapvető

---

¹ Campus-Lét OTKA-kutatás (K 81858), 2010-2012.

² A fókuszcsoportos interjúkat a tanulmány szerzője 2011. tavaszán a Debreceni Egyetem négy karán vette fel. Ezek a következők voltak: Bölcsészettudományi Kar, Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar, Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar, Informatikai Kar. A mintavétel a korábbi hallgatói szabadidőt feltérképező kutatások eredményeire épült, ugyanakkor a közeljövőben feltétlenül indokoltnak látjuk az Általános Orvosi Kar és a Műszaki Kar bevonását a kutatásba.

³ A magyar társadalom munka-szabadidő értékeinek és arányainak elemzése során nem tekinthetünk el a munkaerőpiaci folyamatoktól, a demográfiai adottságoktól vagy a politikai berendezkedéstől sem. Össztársadalmi az arányok a szabadidő felé történő elmozdulást mutatják, ugyanakkor bizonyos társadalmi rétegek esetében ez a tendencia nem ragadható meg.

dimenzióját képezi a 80-as évektől kezdődően (pl. a német Sinus Intézet milió-kutatásai), és a személyi identitás kialakulásában is egyre fontosabb a szerepe.⁴

A témánkhoz való másik megközelítési módot az ifjúságszociológia keretei adják. Az ifjúsági életszakasz kiformalódása és megváltozott sajátosságai (vö. Zinnecker 1993, Aries 1987) eltávolítják a fiatalokat a munka világtól (mindezt a felsőoktatásban résztvevők arányainak megemelkedett szintje is magyarázza), vagy gyakran a munkaerőpiac egy alsóbb szegmenséi felé mozdítják őket. Az ifjúsági életszakasz félfüggetlen formája is leginkább a szabadidő fontosságának kedvez. Ez a felnőttek „világával” szemben kiformalódó életvilág természetesen fogja a hangsúlyokat a saját rendszerében máshová helyezni, hiszen identitásuk alapja többek között a generációs konfliktusok talaján bontakozik ki. (A már említett munka- és szabadidő paradigma életkori csoportok szerint is elkülöníthető). Az értékutatások vizsgálati eredményei is hangsúlyozzák, hogy a hedonista, individualista értékek inkább a fiatalabb korosztályokra jellemzőek.

S bár elemzésünk vezérfonala - eddig legalábbis úgy tűnhetett - a szabadidő irányába mutat, a megközelítésünk módját akár meg is változtathatná az a tény, hogy kutatásunk terepe a felsőoktatás. Egy ugyanis olyan intézmény, amelynek értékteremtő és értékkepző funkciója kiemelkedő fontosságú, amely a leendő értelmiség képzésének helye, és amelyben – a társadalmi újratermelés logikájából kiindulva – felülreprezentáltan kellene megjelennie azoknak a fiataloknak, akik életmódjukat, és ezáltal a szabadidejüket is egy, a magaskultúrához és az eljövendő értelmiségi léthez igazítva élik meg. A valóság azonban más arcát mutatja, hiszen az egyetem a klasszikus értelmiségi életvilág terepeként már nem igazán fogható fel.⁵ Az egyik olyan dimenzió pedig, amely ennek az átalakulásnak a legnagyobb „nyertese”, a hallgatói szabadidő világa.

A hallgatói szabadidő általános jellemzése

Az országos időmérleg-vizsgálatokban, amelyeket Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal végez, a felsőoktatásban tanuló hallgatók nem képeznek önálló almintát. Mivel az elemzések alsó korhatára 15 év, a „tanuló” csoportba bekerülnek középiskolás diákok is, a felsőoktatás fő bázisát adó két korosztályban pedig (15-19, illetve 20-29) azok is képviseltetik magukat, akik foglalkoztatottak vagy inaktívak (vö.: Falussy 2001). Országos adatok tehát nem állnak a rendelkezésünkre, a Debreceni Egyetemen lefolytatott kutatások adatbázisai⁶ azonban támpontokat adnak a hallgatói szabadidő modellezéséhez.

A 2005-ös Regionális Egyetem⁷ kutatás (N=952) hallgatói időmérlege alapján kijelenthető, hogy a tanulással összefüggő tevékenységek időráfordításai igen magasnak tűnnek, sőt ha a kapott értékeket összesítjük (373 perc), akkor KSH foglalkoztatottak tábláján található kereső-termelő munkához viszonyítva is jelentős időráfordítást kapunk. Ha pedig ehhez hozzáadjuk a hallgatók munka-jellegű tevékenységeit is, akkor a kötött időtartamok összege meghaladja a napi 400 percet. A háztartási munkákra fordított időtartam azonban (átlagosan 43 perc) jelentősen elmarad a magyar társadalom összesített, valamint a KSH tanuló csoportjának adataitól is. Talán ennek a hiátusnak a helyén is jelenik meg a szabadon végzett

---

⁴ Ezt az eltolódást szemlélteti Kiss a munka- és szabadidő-paradigma megkülönböztetésekor. A kétféle embertípus identitásának alapjai is eltérő szférákon nyugszanak (Kiss....).

⁵ A jelenség okai rendkívül összetettek – pl. a felsőoktatási expanzió, az oktatáspolitikai bizonyos állásfoglalásai, a felsőoktatás merítési bázisának átalakulása mind-mind szerepet játszott ebben a folyamatban.

⁶ Regionális Egyetem Kutatás, TERD-Kutatás és a Campus-Lét Kutatás kérdőíves vizsgálata.

⁷ NKFP-26-0060/2002

tevékenységek tömbje (pihenés, olvasás, társas élet, hobbi, televíziózás – napi átlagban 329 perc). A magyar társadalom értékeihez képest magasnak tekinthető az olvasás becsült időtartama (49 perc), és alacsonynak a televíziózással töltött órák-percek hossza (77 perc). Az ezredforduló után egy elkülönülő egységként jelentkezik számítógép előtt töltött időtartam – ennek mértéke 2005-ben 104 percet tett ki naponta (azóta ez a ráfordítás minden bizonnyal emelkedett) (Bocsi 2008). A kutatásnak a szabadidőre vonatkozó eredményei arra mutatnak rá, hogy a leggyakrabban végzett napi tevékenységek közé az internetezéshez kapcsolódó tevékenységek sorolódnak (mail, szörfözés stb.)⁸, míg a klasszikus egyetemista életmódhoz kapcsolódó elemek vagy a lista középső régiójába (pl. szépirodalom olvasása, szakirodalom olvasása) vagy a legvégére kerültek (pl. egyéb magaskulturális aktivitási formák). Szemmel láthatóvá vált tehát egy olyan elmozdulás, amely a szabadidő szféráját egy sokkal „könnyedebb” és modernebb irányába indította el (Bocsi 2009). A klasszikus hallgató-kép megváltozására utal Kovács vizsgálata is, amelyet a Campus-lét kutatás adatbázisán végzett el, és különböző szabadidős típusok közül csupán egy volt megfeleltethető a „hagyományos” egyetemista életmódnak (bulizó, elit kultúrát preferáló, társasági, kocsmázó, fitness-wellness orientált) (Kovács 2011).

Összességében tehát azt mondhatjuk el, hogy a szabadidő hangsúlyos szelete a hallgatói életmódnak, ugyanakkor ennek megélése és a fogyasztási formák milyensége már igen messze helyezkedik el a tradicionális, tanulásra- és magaskultúrára orientált egyetemista-képtől. S ha Németországot egy szabadidőparkhoz hasonlítják, akkor kézenfekvő az analógia, hogy a campusokat is egy olyan közösségnek fogjuk fel, amelynek egyik fő összetartó ereje és működési szegmense a szabadidő területe.⁹

A szervezetszociológia kérdésfelvetései

Hogyha az eddig elhangzottakat a szervezetszociológia nézőpontjából vizsgáljuk meg, akkor az interjúk elemzésekor három problémakörre fogunk fókuszálni. Először arra, hogy a campus, mint létter milyen szervezeti formával azonosítható. Eleve adott egy formális szervezet, ez azonban a különböző települések és épületek, valamint kari és szaki struktúrák által szétszabdalt teret jelent. Nem szabad szem elől tévesztenünk az informális kapcsolati hálókat rendszerét sem, amelyek ezeket a törésvonalakat átléphetik. A Debreceni Egyetem 30 000 főt meghaladó hallgatói létszáma is utalhat arra, hogy maga a rendszer diffúz és szétterjedt felépítésű lesz. Ziller a csoportok két típusát különbözteti meg: írt vagy nyílt csoportokról. A nyílt csoportokat változó tagság, rövid időperspektíva, változó normák és kisebb, a tagokra nehezedő hatalom jellemzi, míg a zárt csoportok ennek az ellentettjeként jellemezhetők (Váriné 1987). Úgy véljük, az egyetem egésze egy nyitott csoportként funkcionál, amelynek egységei között a hallgatók többé-kevésbé szabadon mozognak majd.

Kutatásunk másik kérdésfelvetése, amely a szervezetszociológia és a hallgatói szabadidő kapcsolatára vonatkozik, az a csoportfejlődési modellekből indul ki. A csoportokban tapasztalható közös értékek és normák kialakulása a kezdeti összevisszaságból több lépcsőfokon keresztül vezet el ahhoz, hogy ezen szférák rendezett képet mutassanak. Ha mindezt a szabadidőre vetítjük ki, akkor feltételezzük, hogy a normák és értékek terében a szabadidővel kapcsolatos elemek is megjelennek, így a „normázás” időszakában ezek

---

⁸ A 2005-ös kérdőívben még nem szerepelt külön tevékenységként a közösségi oldalak használata, de mind a jelen vizsgálat fókuszcsoportos interjúi, mind pedig más, hallgatókat megcélzó vizsgálatok (Molnár 2010) rámutatnak arra a tényre, hogy ez egy átlagos hallgató naponta majdnem egy órát tölt a facebook, mspace stb. használatával, míg a számítógép előtt töltött időtartama naponta több óra is lehet.

⁹ Jellegzetesek a Debrecenben a következő elnevezések is: Campus Hotel, Campus Fesztivál. Mind a rekreációval és a szabadidővel kapcsolják össze az egyetemista létet.

kiformálódnak, majd a fejlődés végső stációjában rögzült elemekként kell kezelnünk mindezt. A szabadidőre vonatkozó csoportnormák érinthetik az előnyben részesítendő szabadidős aktivitási formákat, a szabadidős tevékenységek színhelyeit és a művelődési tartalmakat is. Természetesen nem tekinthetünk el attól az aránytól sem, amely a hallgatók kötött és kötetlen ideje között húzódik meg. A campusokon belül lezajló, szabadidőre vonatkozó normaképződést leginkább explicit jellegűnek tételezzük fel, azaz zömében nem leírt és nem szankcionálható szabályok írott rögzítéséről van szó (Málovics 2006), másrészt pedig kiindulópontja – és ebben rejlik a campusok világának sajátos szervezetszociológiai adottsága – a hallgatói életszféra. Ha létezik hallgatói szocializáció (Pusztai 2010), akkor ennek a szabadidős vetülete is kell, hogy létezzen. Egy átmeneti időszak meglétét tételezzük tehát fel, amelynek során a csoport két szál mentén alakítja ki szabadidős struktúráját: egyrészt a szervezet meglévő rendjéhez alkalmazkodik, másrészt pedig az adott közösség (pl. szak, évfolyam) konstruálja azokat saját maga számára. A kérdés, amit fel kell tennünk, tehát az, hogy egy relatíve nyitott csoportban hogyan jellemezhető a szabadidő konstruálódásának folyamata, illetve milyen tényezők és adottságok billentik a mérleg nyelvét az egyik vagy a másik irányba.

A harmadik kérdésfelvetés azt vizsgálja, hogy hallgatók a szabadidejüknek mekkora halmazát szorítják a campus szervezeti keretei közé. Ha nyitott intézményként definiáljuk az egyetemet, akkor feltételezzük azt is, hogy a szabadidős tevékenységek szálai gyakran átlépik annak határát, illetve a szervezet belső törésvonalait. Kérdés az is, hogy vajon milyen tevékenységek kerülnek a szervezet határain túlra, és vajon miért. Külön figyelmet szeretnénk annak is szentelni, hogy mitől függ az, hogy az egyes csoportok (karok, szakok) és az egyes hallgatókat milyen tényezők mozdítanak a campusok határain belülre vagy azon túlra a szabadidős tevékenységek viszonylatában.

A fókuszcsoporthoz tartozók interjúk elemzésének eredményei

Mint minden szervezeti keretbe való integráció, így az egyetemi campusokra történő beilleszkedés kihívásokat tartogathat az egyének számára. Annál inkább így van ez, minél inkább eltérnek a küldő közeg jellegzetességei az egyetem világtól (középiskola-egyetem váltás, új település-, esetleg új ország megismerése, kikerülés a szülői házból). A beilleszkedés folyamata természetesen nem a szabadidő szférájában történik, hiszen az első lépések a formális szervezeti keretek, és a campus, mint élettér megismerését jelentik. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a beilleszkedést jelentősen könnyebben élték meg azok a hallgatók, akik eleve kollégisták voltak, vagy magukról való gondoskodás nem jelentett nekik nagy kihívást (pénz beosztása, étkezések stb.).

„Nekem eleve úgy volt, hogy az egyetem már eleve újdonság, meg másik ország is... Teljesen más város, nulla ismerettségel. Ez eleinte nekem szokatlan volt, és mondhatom azt, hogy 2-3 hónap kellett, hogy a fontos dolgokat megtanuljam.” (IK)

„Úgy jöttünk ki a gimiből, hogy mi voltunk a legnagyobbak, és mindenki ismert. Idekerültünk, és egy ismerős arc nem jött velünk szembe. Ha nem tudok valamit, akkor most kitől kérdezzem?” (KGK)

„Hát, a gólyatáborban én nagyon rosszul éreztem magamat, senkit sem ismertem, és majdnem mindig sírtam. Nagyon rossz volt, haza akartam menni folyamatosan. Nehéz volt az első félév, mert nem tudtam, hogy mit kell csinálni.” (KGK)

„Gondoltam, hogy benézek már a suliba az első nap. Mi a szitu, lesz vagy nem lesz. Beestem, elkéstem, próbáltam rohanni a konferencia teremhez, megérkeztem, de nem volt hely. Hátulról

kellett széket hozni, és leültem tők véletlenül Nóri mellé, elkezdtünk beszélgetni, és kiderült, hogy mind a ketten andragógusok vagyunk. Ennek megörültünk, de aztán a szocpedesekhez csapódtunk. Ott voltunk folyamatosan, és a végén jöttünk rá, hogy még sem jó helyen vagyunk.” (GyFK)

A beilleszkedés első, szinte a kultúr-sokkhoz hasonló időszakán pár hét alatt estek túl a hallgatók, a tényleges integrációhoz, a komfortosság érzésének kialakulásához azonban hónapokra van szükség. A folyamatot bizonyos személyek és események teszik könnyebben kivitelezhetőbbé a diákok számára – többen említették a gólyatábort és az ott megismert diáktársakat, felsőbb éves ismerősöket, szobatárasakat, albérlőtársakat. A legfontosabb tanulmányi, életvezetési és életmódhoz-szórakozáshoz kapcsolódó információk sok esetben tőlük származnak. Az egyetem, mint formális szerezet a maga információ-áramlásával, szabályaival és az általa nyújtott lehetőségekkel csak lassan válik „élhető” tereppé a diákok számára, bár átláthatósága az alapképzés közepe és vége felé is - bizonyos esetekben – problematikus.

„Más az információ-áramlás. Mert gimnáziumban mindent a szánkba rágtak, hogy most így csináld, ezt add le... Most meg a szakmai gyakorlattal kapcsolatban elég későn informáltak, minden tanár hártja a dolgot. Lemegyek a TO-ra, akkor menjél fel ehhez, utána felmegyek, akkor meg menjek le a TO-ra.” (KGK)

Az integrációt befolyásoló egyik alapvető tényező a kar elhelyezkedése a campuson belül, illetve a szakok létszáma és esetleges csoportbontási módja. A területi elhelyezkedést illetően kijelenthetjük, hogy a BTK és az Informatikai Kar központi helyen van (az egyetem főépületében vagy ahhoz közel), míg a KGK az egyetem Kassai úti campusán a jogi karral mintegy külön egységet képez. A Gyermeknevelési Kar azonban teljesen speciális helyzetű, hiszen Hajdúbozsórményben található, és sok szempontból jóval távolabb esik az egyetem fő csapásirányától (ez igaz mind a szervezeti keretekre, mind pedig a „nagy egyetem” nyújtotta lehetőségekből való esetleges kiszorulásra is).¹⁰ Ugyanakkor a távolságból eredően – és mert a hallgatók többsége Debrecenből ingázik a karra – az utazás a személyes kapcsolatok elmélyítésére is lehetőséget ad.¹¹ Összességében a területi széttagoltság ellenére az emberi kapcsolatok igen gyakran lépik át a karok közötti választóvonalakat, igaz, ezek a szálak leginkább középiskolás barátságok és rokon kapcsolatok, kollégiumi- és albérlői társak mentén konstruálódnak, és ritkábban jelentenek, spontán kialakuló és újonnan szerzett erős kötéseket.¹²

Az egyes szakok létszáma szintén erősen rányomja a bélyegét a csoportképződésre – egy 180-200 fővel induló szakot, amelyet a kreditrendszer bevezetése még inkább diffúzzá tesz, nem lehet összehasonlítani egy 15 fős csoporttal. A fókuszcsoporthoz alapján úgy tűnik, hogy a normaképződés folyamata a kisebb karokon látszik egy irányba haladó folyamatnak,

---

¹⁰ Az interjú során a kar hallgatói konkrét példákat említettek, amelyek elvileg minden diák számára lehetőséget jelentenek pl. sportolásra, autóvezetésre, ugyanakkor a kar szeparáltsága miatt ezekkel a lehetőségekkel vagy nem sikerült élniük, vagy túlságosan sok utánajárást igényelt volna.

¹¹ A hallgatók közösen utaznak, tudják, hogy ki melyik busszal jár, és melyik megállót használja, valamint, ha valaki autóval érkezik, az szállítja a többieket is.

¹² A karok által képezett eltérő életvilágokat a hallgatók is érzékelik, és alkalomadtán sztereotípiákba hajló módon fogalmazzák meg állításaikat: „Ide nem járnak szütyősök (mint a BTK-ra).” „Az infósok kockulnak (szabadidejükben). Ismertek infósokat? Nem.” (KGK)

míg a nagyobb létszámú karokon az esetlegesen változó csoportbontások újra és újra elinduló tendenciával találkozhatunk. Más esetekben (jelen kutatásban ilyen volt a BTK-n megszervezett fókuszcsoporthoz) a kisebb létszám sem volt garancia a csoportkohézióra. Ahogyan a hallgatók megfogalmazták: „*Eleve nem vagyunk egy társaság. Tizenötven vagyunk, és mégis.*”

„*Nálunk a gólyatáboros csoport, az teljes mértékben feloszlott a szakirányok alapján. Tényleg olyanokkal vagyok jóban, akikkel korábban nem is beszéltem, viszont akikkel meg jóban voltam, azokkal meg nincs közös óráim, alig találkozom velük... Egyszerre több halmazban vagyunk benne, és minden félévben változik ez a kis kör.*” (KGK)

„*Szerintem vannak ennek fokozatai (a nagy létszámú karokon a csoporttársak ismertségének). Tehát mindennap találkozok vele, vagy csak úgy név szerint ismerem, meg csak látásból ismerem. Mindenkit lehet ismerni, csak nem biztos, hogy kialakul mélyebb ismeretség. Ha valaki ismer valakit, az is ismer valakit, és el lehet jutni a terem egyik végéből a másikba, ismertség alapján. Persze vannak kisebb csoportok, amelyek jobban összetartanak.* (IK)

„*Volt néhány ember, aki nem az, hogy utáltak, de nem voltam nekik szimpatikus. Kifejtették, hogy mi miatt, és kellemesen csalódtak bennem, és nincs semmi gond. Sőt, azóta ezekkel az emberekkel baráti kapcsolatot is ápolok. Ilyen szempontból is voltak átrendeződések, és nem én voltam az egyedüli, aki így indult, és utána mégis megtalálta a helyét.* (GyFK)

A beilleszkedés folyamata tehát igen sok tényező függvénye, és ezeknek csupán egy szelete magyarázható az egyetem formális kereteivel. Nagyon lényeges a kibocsátó közeghez fűződő szálak erőssége, a kisebb szakok esetében a diákok személyisége és azok összehangolhatósága.¹³

Hogy a Ziller megállapítására vonatkozó hipotézisünkben állást tudjunk foglalni, lényeges szempontot képez számunkra az egyetemnek az életmódot és a kapcsolatokat strukturáló szerepe. Az egyetemi kötöttségekről általános vélekedés, hogy sokkal kevésbé leterhelő a középiskolás éveknél, még ha az így kialakuló életmód rendszertelen is, valamint a szorgalmi időszak és a vizsgaidőszak alatt teljesen eltérő jellegzetességekkel bír. A nagyobb szakokon lehetőség van a saját órarend kialakítására, még ha ennek eszközével a rendszer túlterheltsége miatt (vagy mert betelnek a legnépszerűbb csoportok) a diákok néha nem tudnak élni. A hallgatók zömében egyetlen szakon tanulnak, órára járási intenzitásuk változó – a diploma megszerzése a legtöbb esetben a formális szervezeten belüli idő igen komoly csökkentésével is lehetséges. A diákok egy részének vannak ún. „szabad napjaik” a héten, amikor a legtöbb esetben be sem mennek az egyetemre. A kötöttségeken és a létfenntartáson túli időkeretről, amely a szabadidő szférájának tekinthető, a diákok maguk rendelkeznek – ennek nagysága naponta átlagosan 4-5 óra. Ennek mennyisége azonban hektikus – bizonyos napokon reggel nyolctól estig tartanak az órák, más napokat pedig végig üresjáratnak minősíthetünk. Ebbe a viszonylagos szabadságba a vizsgaidőszakok, valamint a vizsgaidőszak előtti hetek hoznak komoly változást. Összességében azt mondhatjuk tehát, hogy az egyetem a diákok

---

¹³ Az egyik hallgató, aki egy nagyobb létszámú szakról-karról érkezett egy kisebb létszámú csoportba, ezt így fogalmazta meg: „*Én alaptól nem szerettem ezt a tömegoktatásos formát. Azért is szeretek ide járni, mert hiába mondjátok, hogy bent a „nagy egyetemen” nem ismerik egymást... dehogynem. Én is tudtam, hogy reggel kilenckor ki megy be a „C” épületbe, meg tudtam mondani, hogy ez most itt van vagy ott. Mert a benti oktatás, az hogy mondjam szépen, nem emberséges. Olyan szintű ideget tud nyomni az emberbe egy idő után.*”

életmódjának mintegy a keretét adja meg, de a hallgatók ezen belül rendelkeznek bizonyos mozgástérrel.

„Az időnket, azt mi osztjuk be. Tehát mi döntjük el, hogy mit akarunk csinálni és mikor. Ez már nem az a megkötött élet, hanem inkább én szervezem meg, hogy hogy legyen, aztán, ha nem jól csinálom, akkor annak én iszom meg a levét.” (IK)

„Pont valamelyik nap beszélünk a barátnőmmel, hogy én el sem tudom képzelni, hogy reggel fél nyolctól délután kettőig ott üljek minden nap. Borzasztónak tűnik visszagondolva. Most ahhoz képest nagyon laza az órarendem, néhány napba bele van sűrítve minden. Most jobb az életem, nem vagyok annyira leterhelve.” (BTK)

„Nálam a vizsgaidőszakban teljesen felborul a nappal meg az éjszaka. Főleg, hogyha az a nap a vizsga előtt van, vagy egy héten több vizsgám is van. Akkor teljesen felborul a nappal meg az éjszaka, és akkor éjszaka és kávé, éjszaka, éjszaka, tanulás, kávé. Az alvás meg, az így elmarad.” (IK)

Az emberi kapcsolatok területén az a kép rajzolódott ki előttünk, hogy a hallgatók a baráti kapcsolataiknak a jelentős részét középiskolás korukból hozzák magukkal, tehát az egyetemi kapcsolatrendszerüket e mellé párhuzamosan építik ki. Bizonyos szórakozási formákat, tevékenységi köröket egyértelműen a régi barátaiknak tartanak fenn – ezek a szálak vezetnek igen gyakran más karok határain túlra is. Különösen a kevésbé erős csoportkohézióval rendelkező karokon jellemző a régi baráti kapcsolatok intenzív ápolása (még ha ennek területén az évek előrehaladtával bizonyos erodálódás meg is figyelhető), de a jelentős összetartó erővel bíró böszörményi karon is csupán pár hallgató nyilatkozott úgy, hogy kapcsolatai már zömmel az egyetemhez kapcsolják őket.¹⁴ Mindent egybevetve tehát azt mondhatjuk, hogy a campusok világa inkább a nyitott csoportként definiálható.

„A túlnyomó része, olyan 60%-a (emberi kapcsolatoknak a campuson kívüli része). Van olyan barátnőm, aki Pesten tanul. Ha hazajön, akkor vele vagyok. Mással megyek kézi meccsre, és mással sütitni, megint másokkal sportolni.” (KGK)

„Az emberek stílusa megoszlik. Mindenki mást szeret. Ha bulizni mennék, teljesen más embereket vinnék magammal. Mindenki mást lehet csinálni.” (KGK)

A hallgatók szabadidő-struktúrája a szervezeti beilleszkedéssel párhuzamosan zajlik – az ún. hallgatói szocializáció ezen a területen is megragadható, hiszen pár hónap alatt kialakul a látogatott szórakozó helyek rendszere (nem minden esetben, de pár kar esetében kimutatható, hogy bizonyos debreceni szórakozóhelyeket preferálnak, valamint jellemző a szaketek, szakhetek rendszere is), és bizonyos szintű összerendeződés tapasztalható más területeken is. Kitüntetett terepe ennek az összerendeződésnek a modern szabadidő világa, amely leginkább a médiafogyasztási szokások egymáshoz való közelítésében (ez a legtöbb esetben sorozatok letöltését és megtekintését jelenti), valamint az Informatikai Karon a játékok terjedésében fogható meg. Gyakori az is, hogy korábbi művelődési és szabadidős igényeket helyezik át az egyetemen belülre, ha adott az ahhoz szükséges infrastruktúra – pl. egyetemi sportpályák használata, filmklub, kiállítások megtekintése. Az azonban mindenféleképpen kiemelésre érdemes, hogy ezen területek leginkább a populáris kultúrát, a szórakozást és a sportot

---

¹⁴ Ezek a hallgatók jellemző módon vagy más településekről-régiókból érkeztek, vagy a kibocsátó közegbe nem volt szerencsés az integrációjuk.

jelentik, míg a magaskulturális aktivitásra mérsékelten jellemző. A nyitott csoport sajátosságaként értelmezhető tehát az is, hogy a campusok inkább a kereteit adják meg a hallgatói szabadidőnek, az azonban, hogy ezzel élnek-e a hallgatók, már egyéni döntés eredménye – a lehetséges normaképződés egyértelműen az explicit jelleg irányába mutat. A szabadidő-struktúrában történő elmozdulások kiindulópontja leginkább a szervezeteken (leginkább szakokon) belüli informális kapcsolatok hálózata, a szervezet által felkínált lehetőségekből is döntően ez alapján választanak a hallgatók – mindeközben azonban a legtöbb esetben ezeket csupán hozzáigazítják korábbi, az otthonról és a középiskolás évekből hozott életmód-elemeikhez. A szabadidő ezen diffúz rendszere miatt nem beszélhetünk sajátos, szakokra jellemző szabadidő-struktúráról - ennek elemei leginkább a böszörményi karon (a négy fókuszcsoporthoz közül a legzártabb egységben) voltak felfedezhetőek fel. Ezzel magyarázható minden bizonnyal az a jelenség is, hogy ebben a fókuszcsoporthoz volt a legerősebb a saját normaképzés jelensége, tehát az, hogy a hallgatók nem a szervezeti keretekre építik rá a szabadidős szokásaikat az egyes szakokon belül, hanem saját maguk konstruálják azt.

„ - *Hát, be kell vallanom, Judótól láttam sokat, hogy olvas a buszon. Rászoktam én is, hogy ne bambuljak ki az ablakon. Én sosem olvastam eddig buszon, ez tőle jött.*

- *Nekem nem tőle jött, de egy idő után, ahogy jöttünk a busszal, már sokan olvastunk.*” (GyFk)

A hallgatói tevékenységstruktúra egy jelentős szelete a karon kívülre esik, igazodva a campusok határát átlépő emberi kapcsolatokhoz. A szórakozás szférájának egy része, a családi programok, a hobbi-jellegű tevékenységek jellegzetesen inkább a „külvilágban” zajlanak, a zártabb közösségekben (amelyek a campusokon ritkábban fordulnak elő) vagy a kollégisták esetében helyeződnek a hangsúlyok az egyetem szervezeti határain belülre. Ez utóbbi csoport esetében a tartózkodási hely is maga a campus területe, tehát a szálak még erősebbek kell, hogy legyenek. A szabadidős tevékenységek elhelyezkedése értelemszerűen vág egybe az integráció fokával.

„- *Én nem vagyok kollégista, de a kollégista évfolyamtársaim, azok hétfőtől péntekig valahol vannak, buliznak, aztán hazamásznak... nincs felügyelet.*

- *Igen, ott állandóan megy a buli, ezt hallomásból tudom. Meg, akiket itt látok, csoporttársakat, hogy néznek ki reggel, mikor megjönnek.*” (IK)

A hallgatói szabadidő szintén jellegzetes tulajdonsága, amely az interjúk szövegeit tanulmányozva a szemünk elé tárul, az a spontaneitása – különösen azok esetében, akik a tevékenységstruktúrájuk „üresjáratát” is a campusok határain belül töltik. A szabadidő szférájába sorolható események néha csak megtörténnek, alkalomadtán el-elsodorják magukat a hallgatókat is.

„*Nekem vannak hetek, amikor buli a koliban, meg kinn vagyunk a jó időn, állandóan csavargunk, és van, hogy egy hét teljes káosz, utána lévő hét meg rámegy arra, hogy összeszedjük magunkat, hogy képből legyünk a suliban.*” (GyFK)

Összegzés

Az egyetem, mint szervezeti egység egy rendkívül összetett rendszer, amely a hallgatók életmódjának számos elemét igyekszik megszervezni, keretbe rendezni, vagy csupán a lehetőségeit teremni meg a különböző aktivitási formáknak. S bár a campusok elsődleges célja

nem a szabadidő szférájára irányul, az interjúk alapján úgy tűnik, hogy a diák-életmódban a kötetlen tevékenységek legalább olyan hangsúlyos szereppel rendelkeznek, mint a tanuláshoz kapcsolódó köteleességek és feladatok. A szervezetbe való integráció és a bekerülés okozta változások mértéke eltérő lehet – a hatás magyarázható a kibocsátó közeg sajátosságaival, a befogadó közeg jellegzetességeivel (pl. létszámok, karok területi elhelyezkedése), de nagyon erősen összefügg a diákok egyetemen túli, és egyben korábról hozott kapcsolati hálójának milyenségével. Elemzésünk talán legfontosabb tanulsága azonban az, hogy napjaink egyeteme Ziller értelmezésében inkább nyitott szervezatként értelmezhető, amelynek területén a hallgatók számos esetben csupán „fél lábbal” vannak benn. A szervezet tehát életmódjuk számára inkább keretszerű feltételeket nyújt és bizonyos, a követelmények teljesítéséhez szükséges elmozdulásokat indukál, de nem mélyreható, az egész gondolkodást és életvezetést átformáló hatásokat mutat fel.

Felhasznált irodalom

Aries, P. (1987): *Gyermek, család, halál*
Budapest, Gondolat Kiadó

Bocsi V. (2008): *Az idő a campusokon. Felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatók időszociológiai vizsgálata*. PhD-értekezés. Debreceni Egyetem, Neveléstudományi Doktori Program

Bocsi V. (2009): *A szabadidő értékszociológiai meghatározottsága a campusok világában*. Tematikus előadás. Campus-lét Konferencia, DAB Székház, Debrecen, 2010. december 3.

Falussy B. (1993): Társadalmi idő – szabadidő
In.: *Társadalmi idő – szabadidő*, szerk.: Harcsa I., Budapest, Magyar Szabadidő Társaság, 5-9. p.

Falussy B. (szerk.) (2001): *Az 1999/2000. évi életmód és időmérleg felvétel módszertani dokumentációja I.*
Budapest, KSH

Kiss G. (1995): A munkaparadigmának, mint az ipari társadalom alapjának és a „normális modelljének” térvesztése és hatása a szabadidő-értelmezésekre
In.: *Társadalmi idő – szabadidő*, szerk.: Harcsa I., Budapest, Magyar Szabadidő Társaság, 88-98. p.

Kovács K. (2011): *Szabadidő és sport a Debreceni Egyetemen*
http://campuslet.unideb.hu/dokumentumok/tanulm/egyeb_tan/Kovacs_Klara_szabadido_sport_DE_tanulmany.pdf
Utolsó látogatás: 2011.10.6.

Málovics É. (2006): *Szervezeti viselkedés II.*
SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged

Molnár, B. (2010): *Digitális tanulási formák az információs kor felsőoktatásában - empirikus vizsgálat pedagógushallgatók körében*. Elővitára benyújtott PhD-értekezés. Debreceni Egyetem, Neveléstudományi Doktori Program

Pusztai G. (2010): *Hallgatói szocializáció a szerkezetváltó felsőoktatásban*

Tematikus előadás. Országos Neveléstudományi Konferencia, Benczúr Hotel, Budapest, 2010. november 4-6.

Váriné Sz. I. (1987): *Az ember, a világ, és az értékek világa*

Gondolat Kiadó, Budapest

Zinnecker, J. (1993): *A fiatalok a társadalmi osztályok terében*

In.: *Civilizációs korszakváltás és ifjúság*, szerk.: Gábor K., Szeged, Miniszterelnöki Hivatal Ifjúsági Koordinációs Titkársága, 5-29. p.